

А.В. Череп, д-р екон. наук, професор
З.П. Урсова, канд. екон. наук, доцент
А.А. Урусов
Запорізький національний університет

ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Питання інноваційного розвитку українських підприємств набуває особливої актуальності. Адже Україна чітко визначила власне місце у загальноєвропейській системі координат, а інноваційний підхід до формування проєвропейської політики матиме доленосний вплив на подальший розвиток нашої держави.

Світовий досвід указує на ефективність інноваційного способу розвитку на основі використання інтелектуальної власності. Ключовим моментом у цьому процесі є інновації, які базуються на ефективному використанні кадрового потенціалу. Зростання ролі та значення інтелектуальної діяльності для соціально-економічного розвитку суспільства викликає необхідність належного ефективного правового та економічного її забезпечення [1, с. 32].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття інноваційного розвитку, як важливого чинника економічного зростання висвітлено в наукових працях І. Алексеєва, О. Амоші, А. Асаула, О. Бутнік-Сіверського, В. Гейця, І. Дячука, Е. Лібанової, Ю. Каракай, М. Пашути і багатьох інших вітчизняних та іноземних науковців, учених-теоретиків і практиків [1-9].

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення інноваційного розвитку підприємств України, факторів впливу на інноваційну активність підприємств та визначення напрямів стимулювання інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інновації розглядають як втілення нових форм організації праці й управління, що охоплює не лише окреме підприємство, а й їхню сукупність. Інноваційна діяльність не зводиться тільки до інновацій виробничого процесу, відомих за назвою «науково-технічний прогрес», або до інновації продукту, що означає зміну цього продукту. Під інноваційною діяльністю розуміють значно ширшу сферу діяльності, яка охоплює не лише науку і процес виробництва, а й нові форми організації праці, управління та маркетингову діяльність на

підприємствах, у системі територіальних господарських формувань [1, 2-8].

Однією з вагомих складових інноваційного розвитку є висококваліфіковані кадри спеціалістів і робітників. Проте в Україні стрімко знижуються показники інноваційної активності корпоративного сектора економіки. Так, частка інноваційно активних підприємств знизилася від 18 % у 2005 р. до 16,2 % у 2013 р. Для порівняння: у Японії цей показник досягає 70-80 %, у країнах ЄС – 50-70 %. [9, с. 41]. Частка тих, що впроваджували інновації, – зменшилася від 14,8 % у 2005 р. до 12,5 % у 2013 р. [8, с. 322, 325]. Зокрема, інноваційна активність підприємств залежала від розмірів підприємства. На підприємствах з чисельністю працюючих від 5 тис. осіб і більше їхня частка становила 54,0 %; 1000-4999 осіб – 40,2 %; 500-999 осіб – 29,6 %; 250-499 осіб – 20,0 %; 100-249 осіб – 15,4 %. Така тенденція вказує на високу перспективність розвитку інновацій на великих підприємствах.

Інновації здійснюються під впливом різноманітних факторів: інституціональних, економічних, технологічних та організаційних. Оптимальне поєднання цих факторів створює умови для ефективного впровадження та використання нововведень. Для визначення інноваційного потенціалу підприємств потрібно використати показники за такими складовими: фінансова, інтелектуальна, кадрова, матеріально-технічна, інформаційна, ринкова.

Інтелектуальна складова визначає можливості генерації і сприйняття ідей, новацій і доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних та управлінських рішень. Вона часто поєднується з кадровою складовою, яка характеризує можливості персоналу підприємств застосовувати нові технології, реалізовувати нові управлінські рішення, розробляти і створювати нові товари, надавати нові послуги.

Інноваційна діяльність є творчою, її рушійною силою виступає кадровий потенціал, а саме його інтелектуальна складова. Творче поєднання наукового знання, комерційної вигоди і розумної організації приводить до технологічних проривів, які створюють нові можливості для економічного зростання.

Необхідною складовою інноваційного розвитку підприємств є їх кадрове забезпечення, підготовка та перепідготовка кадрів. У Західній Європі підвищення кваліфікації кадрів відбувається раз у 2-3 роки. Середня періодичність підвищення кваліфікації працівників в Україні становить раз у 12,5 року. Такий підхід може призвести до втрати кваліфікованих кадрів, які важко буде відновити. Тому, зокрема,

необхідною умовою інноваційного розвитку підприємств є визначення джерел фінансування.

Для покращення ситуації необхідний розвиток інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, розвиток джерел та механізмів інвестування інновацій. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки за рахунок державного бюджету можна інвестувати лише державні проекти або проекти державного значення, можливості бюджету є обмеженими. Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності подано в таблиці.

За даними Державної служби статистики України, у 2013 р. інноваційною діяльністю займалися 16,2 % обстежених промислових підприємств (проти 13,8 % у 2012 р.). Ці підприємства впроваджували інноваційну продукцію, нову як для ринку, так і для самого підприємства. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності як і в попередні роки були власні кошти суб'єктів господарювання – 7,6 млрд грн, що становить 53 % від загального обсягу фінансування. Упродовж 2013 р. 1327 промислових підприємств займалися впровадженням інновацій (у 2011 р. – 1217). Сьогодні необхідність вирішення проблем, пов'язаних з інноваційним розвитком економіки України, набуває особливого значення.

Джерела фінансування інноваційної діяльності

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів, млн грн			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інших джерел
2002	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2003	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2004	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2005	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2006	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2007	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2008	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2009	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2010	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2011	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2012	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2013	14333,9	7585,5	149,2	56,9	6542,3

З таблиці можна зробити висновок, що найбільшим джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні джерела і найменшу частку у 2013 р. становлять кошти іноземних інвесторів, що свідчить про негативні явища у сфері інвестування.

В українському суспільстві є розуміння того, що світова економіка початку XXI ст. характеризується кардинальними змінами у визначенні напрямів економічного прогресу. Основні акценти сьогодні переміщуються на прискорення інноваційного розвитку, перехід до стратегії економіки, що базується на знаннях. Усвідомлення того, що стале економічне зростання в країні залежить від можливостей модернізації та адаптації конкурентних переваг економічної моделі суспільства, обумовлених, зокрема, інноваційним розвитком економіки, стало підґрунтям для перегляду державної політики багатьма урядами, визнання пріоритетної ролі освіти для суспільного й економічного розвитку. Однією з вагомих складових інноваційного розвитку є висококваліфіковані кадри спеціалістів і робітників.

Фактично успішно реалізований інноваційний розвиток економіки залежить від ефективної реалізації повного інноваційного циклу – від фундаментальних досліджень до розроблення інновацій і впровадження їх у масове виробництво задля насичення внутрішнього ринку та нарощування експортного потенціалу країни, що неможливо реалізувати без ефективного кадрового потенціалу підприємств та державної підтримки.

Висновки. У ринковій економіці держава не може змусити підприємства вводити інновації, проте вона може створити для цього сприятливі умови, що відобразатиметься у виробленні та реалізації відповідної інноваційної політики.

Необхідно забезпечувати нормальне функціонування науки, насамперед фундаментальних досліджень. Без них не може бути ні компетентного визначення оптимальної стратегії розвитку економіки, ні належного рівня освіти, ні справжньої інноваційної культури.

Одним з важливих напрямів потрібно вважати стимулювання інновацій, а саме: заохочення конкуренції, різноманітні фінансові субсидії, пільги учасникам інноваційних процесів, часткове або повне державне страхування інноваційних ризиків, запровадження санкцій за випуск застарілої продукції або використання застарілих технологій.

На сьогодні впровадження інновацій на підприємствах можливе лише за сприяння держави. Необхідна концентрація ресурсів за рахунок як дії загальних механізмів перерозподілу через бюджет, так і формування спеціальних фондів. Держава може концентрувати як фінансові засоби, так

і необхідні для здійснення інновацій інтелектуальні та матеріально-технічні ресурси, створити сприятливі умови для поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Бібліографічний список: 1. Бутнік-Сіверський О. Теоретичні засади інтелектуальної інноваційної діяльності на підприємстві / О. Бутнік-Сіверський, А. Красовська // Економіка України: політико-екон. журн., 2011. – № 12. – С. 31-37. 2. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – 714 с. 3. Алексеев І.В. Моделювання інноваційного розвитку підприємства на стадії науково-технічної підготовки виробництва / І.В. Алексеев // Інновації: проблеми науки і практики: монографія. – Х.: Вид. дім "ІНЖЕК", 2011. – С. 294-316. 4. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст: наук. журн. – 2011. – № 6. – С. 28-34. 5. Пашута М. Мале підприємництво та інновації як фактори зростання економіки / М. Пашута // Економіст: наук. журн. – 2010. – № 1. – С. 50-56. 6. Шовкун І. Галузевий сектор науки в контексті інноваційних процесів в економіці України / І. Шовкун // Економіка України: політико-екон. журн. – 2009. – № 10. – С. 49. 7. Якубовський М. Інфраструктура – фактор прискорення інноваційного розвитку / М. Якубовський, В. Щукін // Економіка України: політико-екон. журн. – 2010. – № 2. – С. 27. 8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: стат. щорічник України за 2013 рік. – 559 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file> 9. Захарін С. Стимулювання інноваційної активності корпоративних структур / С. Захарін // Економіка України: політико-екон. журн. – 2009. – № 8. – С. 41.

Череп А.В., Урсова З.П., Урусов А.А. Факторы инновационного развития предприятий Украины. В условиях стратегической направленности Украины на инновационный тип развития адаптация предприятий к новым условиям рыночной экономики и ее активное реформирование тесно связаны с инновациями как движущей силой экономического роста. Проанализировано инновационное развитие предприятий Украины, определены факторы, влияющие на инновационную активность предприятий, рассмотрены условия формирования и предпосылки реализации перехода к инновационному развитию предприятий как фактора экономического роста государства.

Обоснована необходимость государственной поддержки инновационной деятельности предприятий и направления стимулирования инноваций.

Cherep A., Urusova Z., Urusov A. Factors of innovative development of the enterprises of Ukraine. In the context of strategic orientation of Ukraine on innovative type of development adaptation of enterprises to the new conditions of the market economy and its active reforming closely associated with innovation as the driving force of economic growth. Analyzed innovative development of the enterprises of Ukraine, the factors influencing on innovative activity of enterprises, the conditions of formation and background of transition to innovative development of enterprises as a factor of economic growth of the state. The necessity of state support of innovation activity of enterprises and direction of promoting innovation.